

Gamle Hof stavkirke – samfunn og folk

AV OSKAR AANMOEN

I dag ruver en høy mursteinskirke i det ellers så flate terrenget på Hof vest-side i Solør. Selv om man kanskje ikke tenker over dette når man ferdes forbi den, har denne kirken ikke alltid stått her. Før 1861 fantes nemlig en stavkirke her, og før den igjen flere andre. Denne artikkelen handler om disse kirkenene og om samfunnet de var del av.

Noen deler av den gamle kirken er bevart gjennom den nåværende kirkenes interiør, mens andre deler er i oldtidssamlingens eie. Disse delene har vært grunnlag for flere omfattende arkitektoniske og kunsthistoriske undersøkelser gjennom 1900-tallet. Den nye kirken har gitt grobunn til to jubileumsbøker, men mye har likevel forblitt usagt om Hofs kirkehistorie før 1861. I den påfølgende artikkelen vil jeg derfor løfte frem Hofs tidligere kirker. Gjennom noen eksempler vil jeg vise hvordan stavkirkene bygda har hatt kan være med på å kaste nytt lys over

Dør og portal fra Hof stavkirke.

Foto: Riksantikvarens arkiv.

århundrer vår tids lokalhistorikere har skrevet og snakket altfor lite om.

Hvor mange stavkirker har Hof hatt?

Var det en, to eller tre stavkirker i Hof før mursteinskirken som står der i dag? I forbindelse med jubileet for den nye Hof kirke i 2010 ble det utgitt en bok, skrevet av Tord Langmoen. Han behandler også spørsmålet om hvor mange stavkirker Hof har hatt. I Langmoens konklusjon skriver han: «Antakelig er svaret to eller tre».¹ Dette er jeg uenig i. Gjennom mitt arbeid med Hofs kirkehistorie har jeg kommet frem til en konklusjon om at det må ha eksistert fire kirker i Hof før 1861:

1. Den første kirken stod fra omkring 1021 til en gang på 1200-tallet.
2. Den andre kirken stod fra 1200-tallet til 1407.
3. Den tredje kirken stod fra tidlig på 1400-tallet til tidlig på 1600-tallet.
4. Den fjerde kirken stod fra tidlig på 1600-tallet til 1861.

Kristendommen fikk sitt inntog i Solør med Olav den hellige på starten av 1000-tallet. I følge Snorre dro Olav den hellige gjennom Romerike og Solør i 1021, og det var trolig i dette tidsmomentet at Hof fikk sin aller første kirke, ettersom plassen var et tidligere guds-

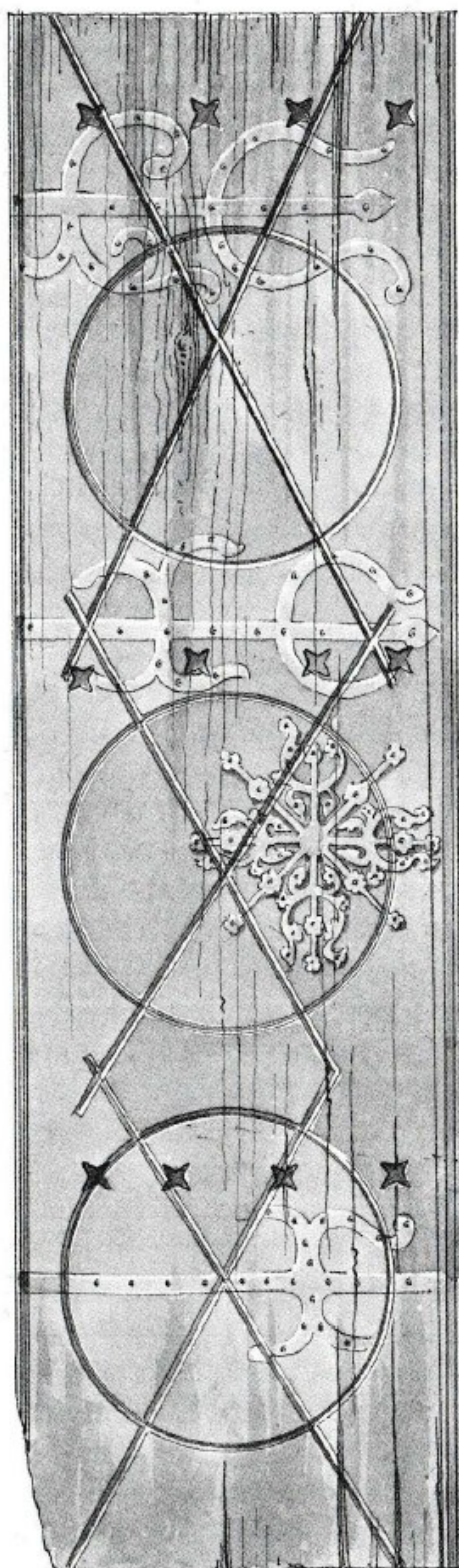
dyrkelsessted for hedninger. Dette er en teori som styrker seg om vi ser på kirkens dedikasjon. Kirken i Hof ble reist av den kristnede lokalbefolkningen etter at de ble overbevist av Olav den hellige. Det er ingen kilder som tyder på at solungene motsatte seg kristendommen i særlig grad, så mange ble antagelige omvendt av fri vilje og overbevisning. Når så Olav den hellige dør i 1030, får kirken betegnelsen som Olavskirken på Hof i Solør. Det var et navn den beholdt lenge etter reformasjonen. Det finnes ingen skriftlige kilder som omtaler en kirke på Hof før 1200-tallet. Like fullt er det feil å anta at Hof ikke hadde en kirke.

Få, eller ingen, områder i hele Solør-regionen har en så sterk tilknytning til helligdom og religiøs overnaturlighet som den Hof har hatt. Hof har høyst sannsynlig vært hellig for solungene siden steinalderens tid.² Arkeologiske funn har vist at Hof ikke bare var en bosatt plass allerede da de første solungene befolket området, men også under vikingtiden var det mye bevegelse her. Rett vest for dagens kirke lå det i sin tid en rekke store gravhauger. Disse er for lengst ryddet, men det som lå i dem, er fortsatt bevart og vitner om menn og kvinner av høy rang. Det er også gjort funn av store koks-masser, noe som vitner om enorme bål. Gjennom karbontesting har man klart å anslå at de trolig er fra vikingtiden, noe som kan bety at det har vært ofring av mennesker og dyrking av hedenske guder her siden før vikingtiden.³ Er det noe vi vet om vikingtidens kristning, er det at man gjerne brukte disse gamle hellige plas-

sene som grunn for den nye religionens fødsel. Det er derfor sterke argumenter for å trekke konklusjonen om at Hof må ha hatt en kirke som stod fra omkring 1021–1030 til en gang på 1200-tallet.

Den andre stavkirken ble så oppført en gang på 1200-tallet. Kirken nevnes i biskop Øysteins jordebok som ble skrevet omkring 1390. Stavkirkeforsker Lorentz Dietrichson nevner så flere kilder, som alle underbygger hverandre, om at en tredje Hof stavkirke ble oppført i 1407. Det vi ser i Biskop Øysteins jordebok er at Hof kirke har så mye gods at den simpeltemt må ha eksistert før Svartedauden, ergo har vi håndfaste bevis for at det var en stavkirke her før 1407. Kirken nevnes så videre i Jens Nilssøns visitasbok som ble skrevet i 1597. Dessuten viser undersøkelser av portalen og døren som er i oldtidssamlingen at de ble laget på 1200-tallet, og det samme gjelder døpefonten. En tredje kirke ble med sikkerhet reist i 1407 og stod her til en gang på 1600-tallet. Den var en enskipet langkirke med inngang mot vest og syd, mente arkeolog Nicolay Nicolaysen.⁴ Undersøkelser av den faktiske stavkirken som ble revet, indikerer at den trolig er fra 1600-tallet, og i hvert fall ikke ble oppført noe tidligere enn på slutten av 1500-tallet.

Spørsmålet er så om Hof-kirkene stod på samme sted. Her er svaret enkelt – nei, det kan de umulig ha gjort. Hof sentrum lå nemlig på østsiden av Glomma helt frem til omkring midten av 1400-tallet.⁵ Glomma hadde et annet løp her før 1450, men omkring dette året skiftet den leie og la

Tegning av stavkirkens dør fra 1200-tallet.
Foto: Riksantikvarens arkiv.

Tegning av døpefont fra 1200-tallet, fra Hof kirke.

Foto: Riksantikvarens arkiv.

Hof sentrum til vestsiden av Glomma. Trolig var dette en følge av en storflom. Det finnes ingen kart over dette området fra denne perioden, så nøyaktig hvordan endringen var kan ingen si noe om. Det vi dog vet, er at vestsiden før dette hadde en egen kirke, Mo kirke, tilknyttet dagens gård Kirkemo, med klokkegård på Østmo.

Det fattigslige 1600-tallet

Å belyse Hofs kirkehistorie før 1600, er vanskelig som følge av et ytterst begrenset kildemateriale. Derimot utover på 1600-tallet er kirken blitt sentrum for bygdas begivenheter, både i glede og tragedie. Derfor finnes det naturlig nok et større utvalg kilder å arbeide med. Solørs bygdebøker har gitt oss lite informasjon om hvordan samfunnet i Solørs sentrum var på 1600-tallet. Det viser seg så at

1600-tallet var et århundre som preget Hof med krig, fattigdom og til og med jordskjelv.

Som jeg nevnte i min artikkel i Solør-Odal nr. 1/2016, så er tingbøkene er meget god kilde for ny kunnskap om Solør på 1600-tallet. Det som kanskje er en enda bedre, men dog sjeldnere kilde å finne, er brev og klager. I 1607 mottok den norske stattholderen Jørgen Friis et brev fra presten i Hof prestegjeld, Søren Rasmusen. Brevet skal ha vært skrevet av Rasmusen mens han var på besøk på Akershus festning sammen med sin svigerfar som var den forrige presten på Hof, Lauritzen.⁶ Presten skriver et samvittighetsfullt brev hvor han ettertrykkelig gir uttrykk for hvilken stakkarslig tilstand Hof prestegjeld er i. Brevet beskriver år med flere ødeleggende flommer og gjentakende kulde som skal ha ødelagt avlingene og sendt Hof ut i stor fattigdom.

Rasmusen er videre med på å bekrefte gjennomgangstrafikken som Solør hadde i denne tidsperioden. Han skriver at han selv lider under økonomisk vanskelige tider, ettersom han må holde en rekke dyre tjenestefolk i arbeid som følge av den store trafikken av reisende som krever husly på deres reiser til Sverige og Nordland. Det som kanskje er mest oppsiktsvekkende med dette, er at han presiserer at mange reiser til Nordland. Dette i seg selv er ikke spesielt, det som er spesielt er at reisen går igjennom Solør. For reisende i denne tiden har det alltid blitt uttrykkelig påvist at hovedveien til Nord-Norge gikk gjennom Hedmarken ved Hamar, ikke Solør. Rasmusens påstand

viser oss dog at trafikken også må ha vært såpass betydelig gjennom Solør at den var verdt å klage over.

Presten forteller videre om at han selv de siste årene alene har overlevd som følge av sine sambygdingers velvilje og godhet. I 1602 skal han ha blitt frastjålet alt sitt korn på besøk på Akershus festning, og etter dette måtte han oppta stor gjeld for å i det hele tatt kunne bringe sin prestefamilie gjennom vinteren. Ja, så ille skal det ha vært for presten at han måtte selge mye av inventaret på prestegården for å betale for korn – selv duker og dyner. Rasmusen må ha tross sin egen fattigdom fortsatt ha hatt et godt forhold til og en stor samvittighet overfor sine sambygdinge. Han skriver videre at av det lille han eide, ga han bort såkorn til fattige bondefamilier og ga dem mat gjennom vinteren.

Det som er selve årsaken til at dette brevet er skrevet, er faktisk ikke bare for å fortelle stattholderskapet om den dårlige forfatningen Hof prestegjeld er i på starten av 1600-tallet. Det er også for å komme seg selv i forsvar. For kornet og maten fattigfolket fikk av prest Rasmusen skal han ha fått betaling tilbake i form av tjære han selv fikk lov til å utvinne av bøndernes skog. Denne tjæren innrømmer Rasmusen at han i Christiania skal ha byttet mot salt og fisk. I datidens samfunn var det strengt forbudt for en prest å gjøre handel på varer som ikke kom av prestegården, og uansett hvor harmløst det kan høres ut, mente stattholderskapet av Rasmusens velvillighet og tjæreproduksjon skulle slås ned på.

Rasmusen ber med beklagelse til

stattholderen, men understreker tydelig at han ikke angrer på det han har gjort. Videre understreker han at selv om handelen ble gjort for å sikre egen families ve og vel, hadde mange sambygdinger sultet i hjel og hatt det enda verre om Rasmusen ikke hadde hjulpet dem. Stattholderskapet holdt likevel på sitt, de tiltalte Rasmusen og han møtte på tinget på Hamar 11. november 1607. Med seg hadde han et brev skrevet av bondestanden i Hof som ga sin evige takknemlighet til prestens arbeid for hoffernes overlevelse. Likevel fant man Rasmusen skyldig, og den allerede fattige presten ble dømt til å betale 8 ørtuger og 13 mark. Rasmusens brev er derfor med på skildre den vanskelige situasjonen som Hof opplevde på starten av 1600-tallet og mest sannsynlig hadde stridt med også på slutten av 1500-tallet.

Årene med feilslåtte avlinger og fattigdom må sakte men sikkert ha bedret seg for både prestskapet og den vanlige bonden utover begynnelsen av 1600-tallet. Den neste naturkatastrofen som så skulle ramme bygda var ikke mindre enn et jordskjelv. Det var 20. mars 1620 at bønder, ikke bare i Solør, men over hele Østlandet skulle få sitt livs opplevelse. Dette var nemlig den dagen mange trodde verden kom til å gå under. I det bøndene i Hof holdt på med sine harde og hverdagslige plikter, begynte bakken å riste kraftig. I dag vet vi godt at det som hendte, var at Norge ble rammet av uvanlig kraftig jordskjelv. Men man kan godt forstå bøndenes fortvilelse da de så opp på Hof kirke for så å se hele kirketårnet vaie fra side til side og kirkeklokken slå av seg selv.⁷

Svensk kavalerist slik de så ut på 1640-tallet.

Det dramatiske 1600-tallet – krig

Hannibalfeiden raser gjennom Norden som en blodig krig mellom 1643 og 1645. Det er i 1644 at krigen for alvor kommer til Hof. Også før 1643 hadde krigen rammet bygda, og mange gårder på østsiden av Glomma opplevde plyndringer, og flere bønder, særlig i Våler, ble også skutt og drept av svenskene. Det dansk-norske stattholderskapet frykter en svensk fremrykking over Timilsskogen eller Tolvmilsskogen, derfor var det tungt militært tilstedeværelse i Solør disse årene. Mange solørske bønder risikerte eget liv for Norge da de patruljerte de ytterste delene av Finnskogen og ofte krysset grensen for å skaffe etterretning til de norske troppene ved Christianfjeld festning og skansene i Solør og Vinger.

Det hele eskalerte i 1644, da man en vinterdag fikk informasjon om at svenskene planla å rykke inn i Norge gjennom Finnskogen, via Tolvmilsskogen. De norske bøndene hjalp soldatene med å lage et utall forhugninger for å bremse svenskene. Ryktet ville ha det til at 500 ryttere skulle angripe gjennom Solør. Da solungene var i full gang med å lage forhugninger, kom svenskene uventet på dem. Heldigvis var ikke dette hoved-troppen, men en speidergruppe som skulle se om det var klar bane. Det ble en massakre denne dagen. Soldatene og det solørske bondeoppbudet gikk straks til angrep på svenskene og drepte flere av dem og tok mange til fange. Noen svensker klarte å flykte, men solungene tok raskt opp jakten. Denne dagen var det dog snøstorm, og etter flere timer med jakt hadde ikke solungene annet valg enn å returnere. Likevel, flere svensker var tatt til fange, og de ble fraktet til – ingen andre steder en Hof kirke.

Hof kirke ble altså fungerende krigsfengsel under Hannibalfeiden. Det var den for øvrig også under krigen i 1808–09, men det er en annen historie. Hvor mange svensker det er snakk om at ble fengslet, vet vi ikke, men det er naturlig å tro at det var omkring tre til seks av dem. I Hof kirke ble de behandlet meget dårlig av de militære og lokalbefolkningen, de satt innelåst i kirken i flere dager uten mat, og når maten først kom, var dette muggent brød.⁸ Når oberst Kjeld Stub hørte om krigsfangene, reiste han straks til Solør, hvor han ble innlosjert på Arneberg gård. Det ble avholdt et møte for de

lokale lederne på Flisa, og Stub ledet avhøret av krigsfangene i Hof kirke. Fangene ble først løslatt året etter, ved fredsavtalen mellom Sverige og Danmark–Norge. Stub ble kun noen år senere prost over Øvre Romerike og Solør. Da freden kom i 1645, ble det avholdt en takkegudstjeneste i Hof kirke, og ryktet skal ha det til at gleden over freden var så stor at det på nyttårsaften 1645 kom folk helt fra Gjesåsen og Våler for å være med på feiringen.⁹ Dette forteller oss hvordan krigen må ha gått nært inn på den solørske bonden.

Hof kirke ble solgt til statskassens fordel

Å sitte i vår samtid å høre at Hof kirke en gang var i privat eie, kan høres nokså overraskende ut, men dette var realiteten i 1723. Den lutherske kirkedoktrinen var for alvor forankret i Norge, og med det fulgte kongen som kirkens overhode. Dermed var kirken kongens eiendom. Da den store nordiske krig hadde tappet statskassen gjennom 21 år med krig, fant man ut at løsningen på de økonomiske problemene lå i kirkegodset og selve kirkebygningene. Mot prestenes ønske, valgte Fredrik IV å selge de norske kirkegodsene til privatpersoner – Hof intet unntak. Denne beslutningen gjorde det til «trend» i den norske overklassen å kjøpe seg en kirke. I mange bygder var det også vanlig at rike lokale bønder kjøpte kirken med støtte fra lokalbefolkningen. Dette var også faktum i Solør. Den rike lokale godseieren Morten Toresen Kvisler kjøpte sammen

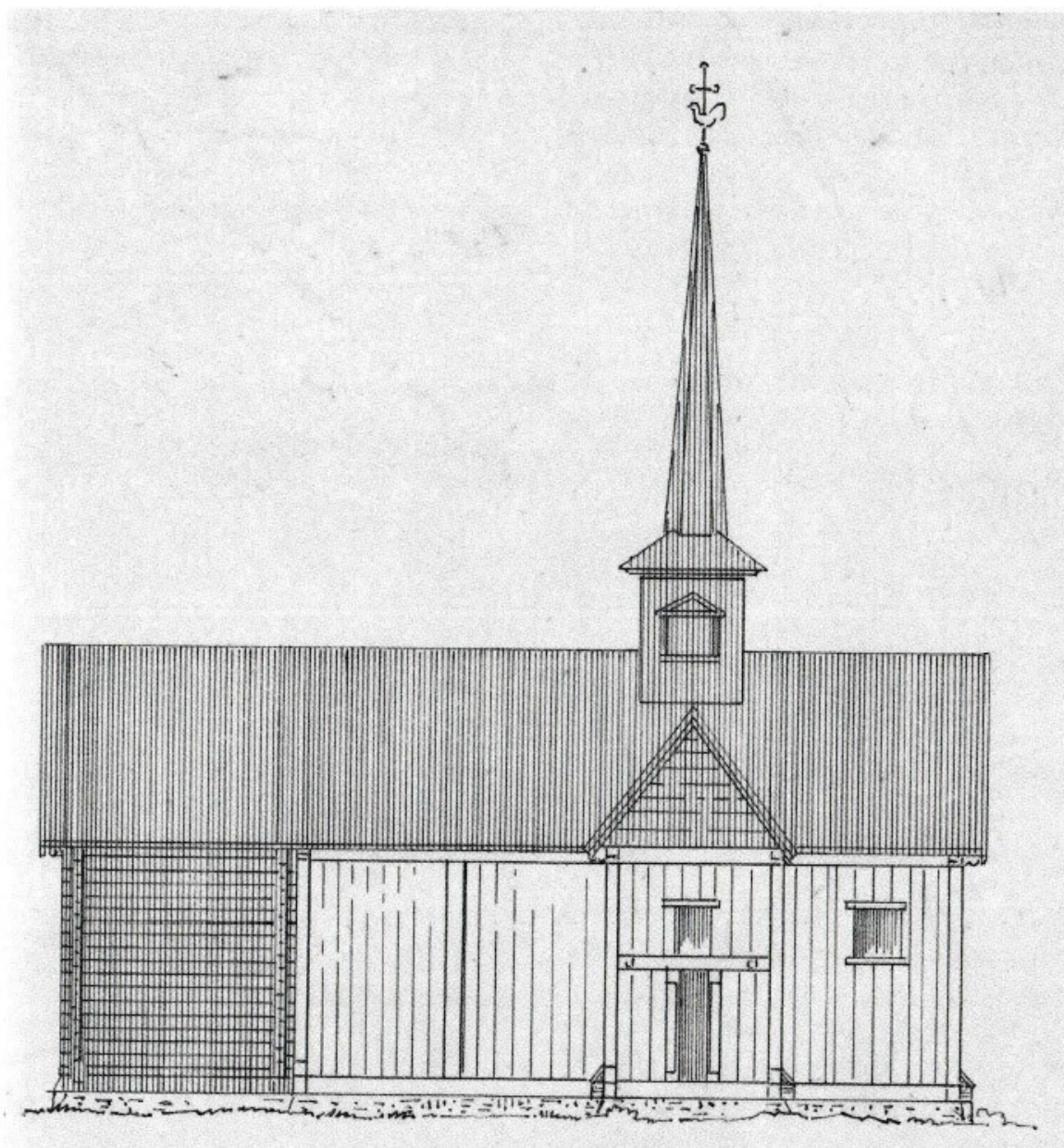
med allmuen i Hof eiendommen, og med kirkens bygg og vigslede grunn overtok han følgende jordegods:¹⁰

- 1 hud i Balnes
- 2 skinn i Uggerud
- ½ hud i Østre Bjertnes
- 4 skinn i Kvisler
- 6 skinn i Røne

3 skinn i Ommestad

1 hud i Åsnes

Det virker likevel som det ikke var selvsagt at slekten Kvisler og allmuen på Hof skulle få kjøpt kirken. Alle kirkene ble solgt på auksjon, og det er høyst tenkelig at de hofske bøndene fikk

Stavkirken sett fra siden, med inngangspartiet.

Tegning i Riksantikvarens arkiv.

konkurransen. Årsaken til at vi kan hevde dette, er salgssummen. Hele 1009 daler og 12 skilling kom kjøpesummen på.¹¹ Man fikk likevel ikke lov til å gjøre hva man ville med selve kirkebygningen, med den fulgte mange plikter og riktignok ingen privilegier. Man forpliktet seg til alt stell og vedlikehold, samt holde den åpen for allmuen. Det var derimot i kirkens eiendeler av andre gårder man kunne tjene mye penger på handelen. Ser man så på kjøpesummen, vil det være logisk å trekke den konklusjonen at godseieren på Kvisler kjøpte kirkegodset som en god gjerning for Hof fremfor å øke egen formue.

Den siste stavkirkens byggeteknikk

Da kirken ble revet, fraktet man en portal med dør til Universitetets oldtidssamling. Portalen hadde en uvanlig rik utsmykning preget av 1200-tallets trender fra det kontinentale Europa.¹² Lignende utsmykning er bevart i kun to andre kirker; Vatnås kirke i Sigdal og Thomaskirken på Filefjell.¹³ En periode antok man at portalen ikke var eldre enn fra 1400-tallet, dette avkreftet dog Dietrichson som fant tydelige beviser for at den var 200 år eldre enn antatt.¹⁴

Den siste stavkirken ble oppført som en korskirke, med to laftede tilbygg.¹⁵ At denne tidens stavkirker ble bygget i korsform var høyst uvanlig. Stavkirkeforskeren Dietrichson hevdet at Hof stavkirke var en av landets aller første stavkirker, bygget i korsform.¹⁶ Det var i en lang periode debattert om Hof stavkirke egentlig kan regnes som

stavkirke. Flere anerkjente eksperter har hevdet at det kan sås tvil om dette, selv om ingen i prinsippet har sagt klart nei til at kirken kan kalles en stavkirke. Man har i senere tid blitt enige om at den type stavkirke som stod i Hof, faller inn under kategorien «korsformet stavkirke». Hof kirke er dermed den største av de korsformede stavkirkene i Norge.

Hofs siste stavkirke hadde form som et latinsk kors med den lengste korsarmen vendt i vestlig retning. Lengden på kirken var 13,17 meter (42 fot) og bredden var 8,84 meter (25 fot). Det er klart at denne kirken gikk igjennom en rekke endringer. Den aller første varianten så nok enda mer ut som en stavkirke enn det den gjorda da den ble revet i 1861. I en reiseberetning fra 1686 kommer det frem av kirkens tårn skal ha hatt ytterligere fire dekorative små-tårn.¹⁷ Trolig ble disse fjernet da de trengte rehabilitering. Senere, trolig en gang i løpet av 1700-tallet, ble det gjort to påbygg på kirken. Kirkens lengste korsarm ble forlenget vestover og gjort lengre, og i tillegg kom et sidebygg som fikk egen inngang slik at kirken kunne entres fra både nord og vest. Den aller siste utbedringen vi finner spor av, før kirken ble revet, var en ombygging av kirkens ytterdører slik at dørene vændte utover og ikke innover.¹⁸ Denne endringen kom som en konsekvens av en ny kongelig resolusjon som ble vedtatt som følge av kirkebrannen i Grue kirke i 1822.

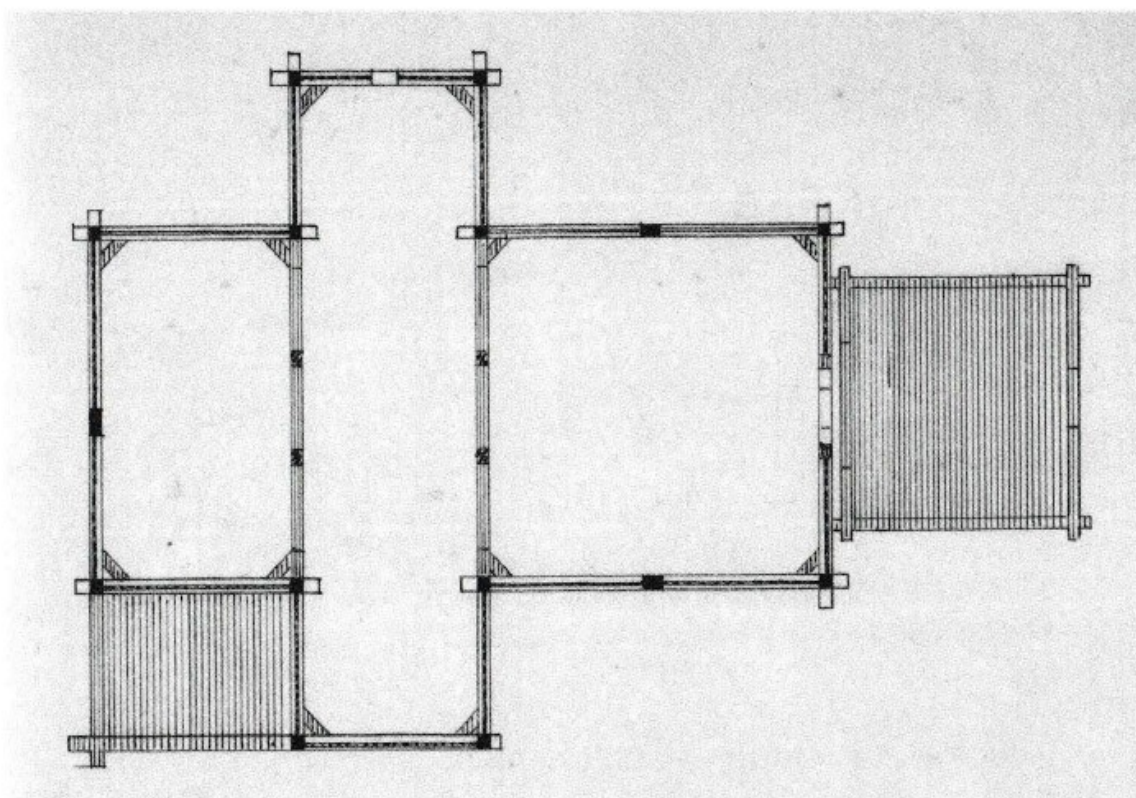
Stavkirkens prester og eiendommer

Hof prestegård har fra de eldste tider frem til vår samtid vært eneste prestegård for dem som forkynnet kirkens budskap i Hof. Den aller tidligste nedtegnelsen om prestegården vi finner, er i Biskop Eysteins jordebok fra 1390. Der er gården oppført med navnet Tinghaug, noe som igjen understreker viktigheten Hof hadde også under vikingtiden.¹⁹

En rekke prester har hatt sitt virke i Hof mens stavkirkene var bygdas samlingspunkt. Dog er den første vi kjenner

ved navn, ikke prest i Hof før i 1557. Den komplette listen bærer deretter følgende navn:

1. Søren Lauritsen
2. Søren Rasmussen
3. Oluf Eriksen
4. Oluf Laurentii
5. Didrik Matsen
6. Thomas Friis
7. Nils Christiansen Dyding
8. Hans Jensen Kraft
9. Christopher H. Fersløw
10. Oluf T. Bliz
11. Søren Lemmich
12. Nils Pedersen
13. Andreas T. Weidemann
14. Henrik E. Støren

Fortidsminneforeningens plantegning av stavkirken. (De to tilbyggene fra 1700-tallet er nede til venstre og helt til høyre på tegningen).

Foto: Riksantikvarens arkiv.

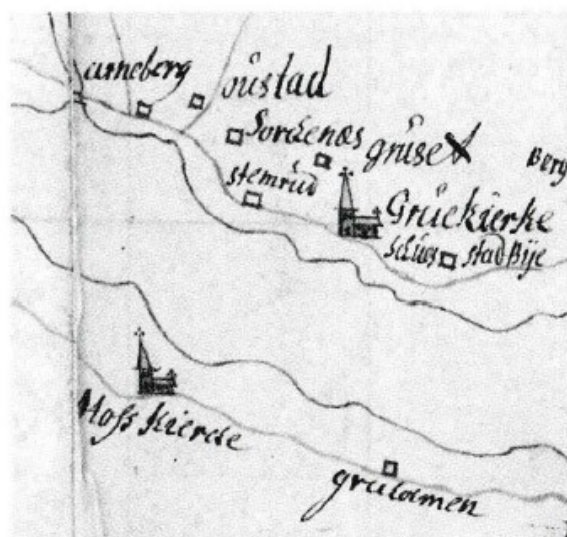
Søren Lemmich, prest i Hof. Foto fra Norsk Slektshistorisk Tidsskrift, Bind 4, s 178.

Under Søren Lemmich og hans sønn, som også ble prest i Hof, vokste kirkens økonomi kraftig. Søren var ikke bare en god prest, men han skapte også en god økonomi for kirken. Ryktet skal ha det til at slåttekarene på eiendommen til kirken ikke rakk å slå mer enn en slåtteskåre mellom hvert måltid.²⁰ Om dette er sant, vet vi ikke, men det forteller oss noe om det synsinntrykket man må ha sittet igjen med etter å ha beskuet kirkens gods på midten av 1700-tallet.

Kirkens dødsdom og dens skjulte skatter

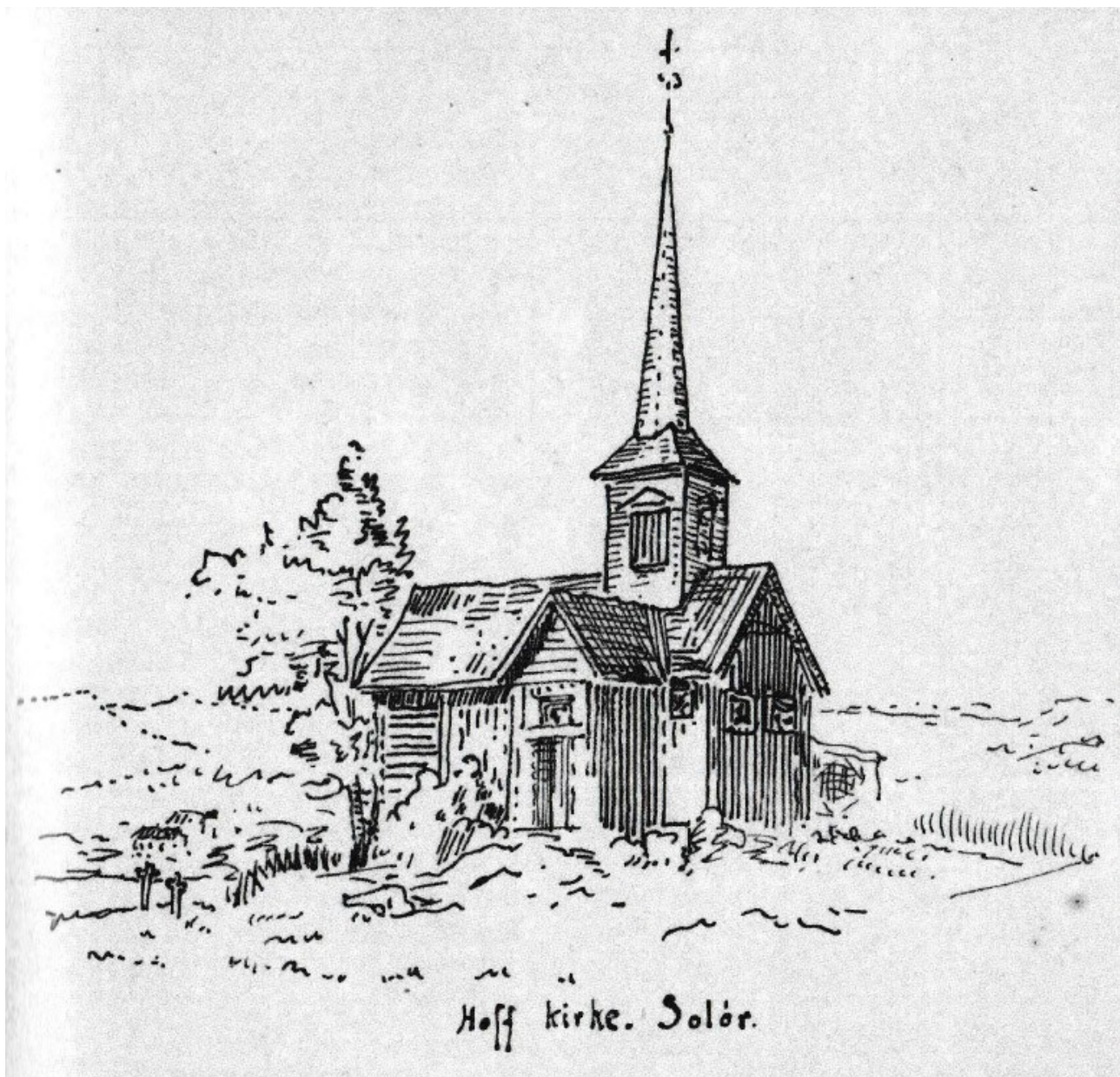
Da kirken i Hof utover på 1800-tallet fikk tiltagende behov for vedlikehold, begynte debatten rundt den. Bygda ble delt i to. Den ene fraksjonen mente at det beste var å bygge en ny kirke, mens den andre ville pusse opp den gamle. Denne debatten pågikk så lenge at det til slutt ikke var noe reelt valg. Hof stavkirke krevde da et økonomisk umulig vedlikeholdsarbeid.²¹ Formannskapet i Hof hadde da allerede behandlet ønske om ny kirke og rivningen av den gamle kirken en rekke ganger de siste årene, noe som hadde splittet bygden. Den endelige beslutningen kom først den 3. september 1860, og lød slik:

*Hoff gamle Kirke bliver at nedrive og selge den i mindre Dele ved offentlig Auktion til Indtegt for Kirkekassen.*²²

Hof kirke på Amtskartet fra 1748.

Kilde: www.kartverket.no

Fortidsminneforeningens skisse av den siste stavkirken i Hof.

Foto: Riksantikvarens arkiv.

Den fraksjonen av bygden som var imot rivningen kalte denne beslutningen for kirkens endelige dødsdom og var tydelig skuffet over sitt formannskap. Likevel besluttet formannskapet at den gamle kirkens prekestol og altertavle skulle spares og inngå i den nye kirken, noe som også skjedde. I et kommunestyremøte den 6. april året

etter, i 1861, besluttet styret at rivningen skulle begynne, og det var Nils E. Hunsager som fikk i oppgave av Hof kommune å rive kirken. Etter dette var kommunen ferdig med kirkestriden. Likevel var det et mysterium som ble skapt i denne tiden og som fortsatt ikke er løst den dag i dag.

Da det ble bestemt at den gamle

kirkens inventar skulle selges på offentlig auksjon, tok presten i Hof, Henrik Støren, til orde for at noe skulle bevares. Støren hadde selv vært ordfører i Hof mellom 1848 og 1854, og han kjente godt til de politiske prosessene. Han er også opphavsmannen til det meste av det arkiverte materialet vi har fra Hof kommune i dens aller tidligste år. Prest Støren skrev så at den gamle kirken hadde en hel del «gamle ting fra ukjent tid tilbake». Vi vet ikke hva disse tingene var, men de var såpass viktige at Støren mente man burde gi disse til fortidsminneforeningen.²³ Fortidsminneforeningen ble varslet, og det er til deres honnør at vi har tegninger av den siste stavkirken. De gamle tingene fra ukjent tid, er derimot aldri senere nevnt. Trolig snakker vi her om meget gamle ting, muligens fra de tidligere stavkirkene. Høyst sannsynlig var dette bøker, sølv og lignende ting av relativt høy verdi. Man har aldri klart å finne ut av hva som hendte med dem, og heller ikke prest Støren nevner disse tingene videre. Det er dog sikkert at Fortidsminneforeningen aldri fikk dem. Så hvor disse tingene er i dag, er det ingen som vet.

Den offentlige debatten

Arkeologen Nicolay Nikolaysen som levde på 1800-tallet, skrev om Hof kirke i den perioden striden pågikk. Han arbeidet mye med de gamle kirkene i Solør, Odalen og Østerdalen. Da kirken så ble revet, skrev han: «Hof kirke var den siste kirke igjen på skansen av de 26 middelalderkirkene vi kjenner til i Solør, Odalen og Østerdalen».²⁴ Det at man skulle bygge en ny kirke, skapte

stor splid i befolkningen. Mange mente at man heller skulle utbedre den gamle stavkirken. Hadde disse fått viljen sin, ville en av Norges ytterst få stavkirker fortsatt ha stått i Solør. Selv om mange av de lokale dog følte seg forbigått i saken, besluttet man å rive stavkirken og erstatte den med en ny kirke i murstein. Til gjengjeld skulle man prøve å ta vare på så mye som mulig av den gamle stavkirken og dokumentere alt ved kirken på en god måte før den ble revet.²⁵

Da det så ble besluttet, etter mye strid og uenighet, at Hof skulle få en ny kirke, ble ikke stridsnivået noe mindre av den grunn. Flere år i forveien, selv før beslutningen om en ny kirke ble vedtatt, kranglet hofferne om hvor en eventuell ny kirke skulle plasseres. Særlig etter at den gamle storkommunen Hof i 1848 ble delt, mente mange at den nye kirkens plassering kom til å spille en stor rolle for utviklingen av et sentrum i den nye kommunen. Store Hof kommune, som før også omfattet dagens Åsnes og Våler, rommet så mange som 11 900 solunger. Etter delingen bestod Hof av snaue 3400.²⁶

Kommuneinndelingen kom som en løsning på et eldre problem. Det var lite kommunikasjon mellom hovedbygdene i Hof, Åsnes og Våler. Derfor var det bred enighet, både lokalt og nasjonalt, om at Solør fikk flere mindre kommuner for å lette det administrative arbeidet. Dette innebar samtidig at de eldgamle prestegjeldene ble oppløst, og nye Hof prestegjeld ble opprettet ved kongelig resolusjon 12. juli 1848.²⁷ Etter lang tids snakk om rehabilitering eller nybygg, kom det første konkrete

politiske forslaget for en ny kirke 19. november 1847, av sogneprest Gustav Lammers. I et brev til Øvre Romerike prosti legger han frem skisser til ny kirke i Hof, samt et prisoverslag.²⁸ Striden stod så om plassering, og alternativene var Kvisler og Hof.

I årene som kom, forfalt den siste stavkirken mer og mer, mens de to partiene kjempet en bitter kamp mot hverandre. Eier av Kvisler gård, Hans Simonsen, mente at kirken skulle ligge ved Kvislerkrysset, mens den andre fraksjonen som støttet Hof, bestod av ordfører Per Hansen Sætre, prest Henrik E. Støren og kjøpmann Martin Amundsen. Det var nå til sist trekløvret i Hof sentrum som fikk sin vilje og overbeviste formannskapet med argumentasjon tilknyttet avstand til prestegården og faren for flom ved Kvisler.²⁹ Med dette begynte byggingen av den moderne mursteinskirken vi ser der i dag, og i samme beslutning ble en over 800 år lang stavkirkehistorie avsluttet i Hof.

Litteraturliste

- Bugge, Anders. *Norske stavkirker*. Oslo: Dreyer forlag, 1953.
- Dietrichson, Lorentz. *De norske stavkirker*. Kristiania: Cammermeyer, 1892.
- Eide, Kåre. «Kirkeliv og kirker.» I Sigmund Moren (red.), *By og bygd i Norge: Hedmark*. Oslo: Gyldendal norske forlag, 1978.
- Hauglid, Roar. *Norske stavkirker*. Oslo: Dreyer forlag, 1969.
- Langmoen, Tord. *Den høyreiste kirken i Hof 1860–2010*. Hof menighetsråd, 2010.
- Lofnes, Birger. *Hof kirke 100 år*. Hof menighetsråd, 1960.
- Trøseid, Hans Marius. *Hof bygdebok, bind II – Gards- og slektshistorie for Sør-Jara og Mosogn*. Åsnes kommune, 1985.

Oskar Aanmoen, Oslo, født 1995.
Forfatter og historiestudent ved UiO.

Noter

- 1 Den høyreiste kirken i Hof, s. 40.
- 2 Hof kirke 100 år, s. 9.
- 3 Hof kirke 100 år, s. 9.
- 4 Hof kirke 100 år, s. 14.
- 5 Den høyreiste kirken i Hof, s. 44.
- 6 Kilde: Brevet i sin originalform er å finne på Riksarkivet i Oslo under arkivseksjonen for innkommende saker til stattholderskapet i Christiania i 1607. Transkripsjon av brevet foreligger hos Oskar Aanmoen og kan fås ved henvendelse.
- 7 Hof kirke 100 år, s. 18.
- 8 Den høyreiste kirken i Hof, s. 44.
- 9 Den høyreiste kirken i Hof, s. 44.
- 10 Hof kirke 100 år, s. 16-17.
- 11 Hof kirke 100 år, s. 17.
- 12 Haugild, *Norske stavkirker*, s. 100.
- 13 Bugge, *Norske stavkirker*, s. 48.
- 14 Dietrichson, *De norske stavkirker*, s. 185.
- 15 Dietrichson, *De norske stavkirker*, s. 38.
- 16 Dietrichson, *De norske stavkirker*, s. 39.
- 17 Hof kirke 100 år, s.11.
- 18 Hof kirke 100 år, s. 11.
- 19 Hof bygdebok bind II, s. 37.
- 20 Hof kirke 100 år, s. 16.
- 21 Hof kirke 100 år, s. 9.
- 22 Referat fra formannskapets møte.
- 23 Referat fra formannskapets møte.
- 24 Hof kirke 100 år, s. 9.
- 25 Kirkeliv og kirker, s. 360.
- 26 Den høyreiste kirken i Hof, s. 18.
- 27 Den høyreiste kirken i Hof, s. 18.
- 28 Den høyreiste kirken i Hof, s. 19. MERKNAD: Lammers var sogneprest i Bamble og hadde ingen tilknytning til Solør.
- 29 Den høyreiste kirken i Hof, s. 20.